

nida) (III, 350) i així mateix en la Sentència de Gualdupe de c. 1490 i en altres textos del S. xv. *Impunitat*.

Timocràcia, compost amb el gr. *τιμή* 'honor, dignitat', de la mateixa arrel indoeuropea que *ποινή*; *timòcrata*.

1 Alguns suplementos d'usos castellans, vells i poc coneguts, que poden subratllar el gran desplegament antic del mot romànic. *Apenas* conjunció subordinant 'tot seguit que', ja en vells romanços moriscos del S. xvi, aquí en part acompanyat de *no*: «Pero no saliste *apenas* / de los jardines de Tarfe / quando heziste de la tuya, / y de mi desdicha, alarde» (Pz. de Hita, *Guerras C. de Gran.* I, 50). *Apenas* quando en Lope de Vega i molt sovint en Tirso de Molina: «llegué con él a los brazos, / y tanto en ellos le aprieto, / que perdió tierra: y *apenas* / en este punto le veo / quando de un balcón le arrojo / ---» (*Condenado por desc.* I, xiii, 122; de nou I, v, 107, i *Burlador* I, 649); «*apenas* verá que sales / quando la vida le quite / dentro en los mismos umbrales», Lope (*Cuerdo Loco*, v. 2417). *Apenas* per 'només', com en portuguès, es troba també en els millors escriptors argentins («yo *apenas* soy aquí un confinado», Ricardo Rojas, «La Nación de B. A.», 31-VIII-1941). D'altra banda, ben a la inversa, en algun clàssic de fi S. xvi, està encara tan poc gramaticalitzat que només vol dir 'tímidament': «no --- los dos --- se miravan *apenas*, / sino con la libertad / que los casados se ceban» (Lope, *Corona merecida*, 1344 i p. 197; mentre que avui s'entendria «casi no se miraban, *apenas* se miraban»).

Pena 'ploma', 'part de l'antena', 'pell', 'roca', V. *penya* *Penagal*, V. *pèlag* *Penal*, V. *pena* i *penya* 35 *Penalista*, *penalitat*, *penar*, *penat*, V. *pena* *Penastrell*, V. *panera* (PA) *Penat* 'alat' i arma), V. *penya* (i allí *penard*) *Penatxo*, V. *penya*

PENCA, mot comú a les tres llengües romàniques 40 de la Península, d'origen incert; però és versemblant que vagi ser primitivament *fulla pe(d)enca*, derivat del ll. PES, PEDIS, 'peu', per tal com les penques arrenquen directament del peu, cama o tija de la planta. □ 1.ª doc.: *balança penca* 1459; *penca* c. 1480, Robert, *Li-* 45 *bre del Coc*.

«§ 98. *Potatge modern*. Hauràs spinachs e bledes e borratges e --- § 99. *Altre potatge modern*: les penques de les bledes pendràs e fer-les has belles; e après fes-les perbullir ab aygua e sal, axí mig, casi, cuytes; e 50 e après leva-uy del foc ---» (ed. 1977, p. 69.22). «*Penca* de col o leytuga: brachium», Busa-N. 1507 (E-II-2.10). No el recolliren el *DTO*. (1647-70) ni el de Carles Ros, però sí Lacav. («*penca* de cart: cardui folium») i CRos usa *dos penques de cart* en un dels seus romanços. 55 Belv. hi afegeix «*penca de cebas*: casco de cebolla; *penca ab quèl botxi assota 'ls delinqüents*», i «cop de *penca*: lori ictus; *fer-se de penques*: pigre se movere ad aliquid»; *AlcM* hi afegeix «una *penca* o *penques* de col» en el *Libre d'Animals de Caçar* de la Univ. de 60

Val. (ms. de la 1.ª meitat del S. xvi).

És mot d'ús general, llevat de Mallorca (*AlcM*, i no recollit pels *DFgra.* ni *DAMen.*), i el vocalisme dels dialectes correspon a la E romànica i é castellana: *pénka* en cat. or. i a Menorca («*penca*: la côte d'un pied de cardes, d'artichauds; cardui folium», Febr. Card.); *pénka* en cat. occid. i val.: una *pénka* de cansalada a Esterri de Cardós (1934), *penca* sense accent en Escrig, *pénka* J. G. M. No escassegen els exemples en els escr. modern. 'Fulla o branca carnosa de certes plantes': des del cim de la cascada del Parc veuen com «negra taca matisada de vius colors --- les capsanes dels oms, els plomalls dels ciprés y 'ls eucaliptus, les *penques* de les palmeres ---», Pons Mass. 15 (*Auca de la Pepa* xvii, p. 307); *penca* de cansalada: «el món reposa de les fatigues de son dia, qu'és l'estiu, y 'l pagès, fent altre tant, no s'apura mentres hi hagi un pa a la post, y una *penca* a la biga», MrnVayreda (*Sang Nova* III, § 1, 171); *el Penca* és el sobrenom d'un obrer xerraire, sensual i revolucionari en el *Prometeu* de Coromines (*O. C.*, 242b, 243a).

Penca de ceba, Bna., Maresme i crec pertot (*la pénka da sèbba* deien els pescadors de StPol quan enmig de la calma comença un poc de vent i s'arriba la mar levíssimament, 1925).¹ La de cansalada pot ser-ne simplement un tros llarg (*DAG.*, *DFa.*); però en molts llocs, sobretot tirant cap als Pirineus té el sentit més precís de 'cada una de les dues meitats de tota la cansalada d'un porc, de llarg a llarg, un cop separats els dos pernills' (*Amades*, *BDC* XIX, 187; Griera; també acostant-nos a la Vall d'Aran, a Esterri de Cardós, si bé en aranès és *tenca*).

Força generals són també les frases *tenir bones penques* 'molta polpa de carn (una persona)'; *haver-n'hi una penca* 'ser algú alt i prim' (Bna., StFeliuG.). Els corresponsals de l'I. E. C., segons Griera (*BDC* XX, 127; i *Tresor*), anoten *penca de porta* 'cada una de les dues meitats d'una porta' (Cornet, Veciana); 'el nas' (*EsplugaFr.*); *penca de suro* (no sols *BEmp.*, *BDC* XIII, 134, que jo també ho he sentit més al Sud); *penca de glaç*, CpTarr. i Sud del Princ.: «Hi havia allí una raconada ombríua, un toll calmós on l'aigua era glaçada; Janet s'hi va sentir atret, hi va ficar les mans; estirà una ampla *penca* de glaç» (Puig i Ferrater, *Cercle Màgic*, 173).

No ens en escassegen les dades val., sobretot de la capital enllà. *Pénka* com a malnom de persona a Rellu (1963); a la Vall d'Ebo *pénka per a l'olla*, i el vegetal *pénka de mōrō* (1962); fins a Monòver, on és proverbial la frase *mençen es penques en sucre*, per a una «casa acomodada» (*Canyissaes*, 130), on no han d'estar-se de llaminejar; entre altres s'aplica especialment a la «fulla o branca de la carxofera», planta que justament anomenen *penquera* (EValor, c. 1950). Per a J. G. M. el sentit més propi en val. és la fulla carnosa del card comestible; recorda que a Albaida quan ell era un noi de quatre o cinc anys, un avi seu portà de l'horta un dia un gran feix d'aqueixes penques, i després de pendre'n per al consum casolà, com que eren tan altes i grosses com ell, en posaren un gran feix al